

В. В. Мигуляаспірантка кафедри дошкільної і спеціальної освіти
Криворізького державного педагогічного університету

ЛІНГВОДИДАКТИЧНА МОДЕЛЬ ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНО-МОВЛЕННЕВОЇ ОСОБИСТОСТІ ДИТИНИ ПЕРЕДШКІЛЬНОГО ВІКУ

У статті представлено модель формування національно-мовленнєвої особистості дитини передшкільного віку, висвітлені головні освітні компоненти необхідні для використання в освітньому процесі закладів дошкільної освіти задля успішного формування національно-мовленнєвої особистості. Сформульовано мету формування національно-мовленнєвої особистості, зміст, компоненти, критерії, показники, рівні розвитку національно-мовленнєвої особистості, створені педагогічні умови. Кінцевим результатом моделі є сформована національно-мовленнєва особистість дитини передшкільного віку.

Лінгводидактична модель національно-мовленнєвої особистості охоплює формування мовленнєвих навичок, культурної ідентичності та комунікативної компетентності через навчання рідній мові, сприяє розвитку національної свідомості та самовираження. Модель створена на основі детального аналізу чинних програм, документів та державного стандарту дошкільної освіти в Україні. Створення лінгводидактичної моделі обумовлюється тим, що формування національно-мовленнєвої особистості дошкільника має містити певний алгоритм дій та умов й впровадивши їх в ЗДО, ми будемо мати конкретні результати. Саме з дошкільного дитинства, з перших років життя дитини починається плекання національної свідомості й самосвідомості, прищеплення моральних ідеалів та ціннісних орієнтирів, закладається фундамент свідомих психологічних установок індивіда.

Така модель та її структурні елементи дозволяють поступово та ефективно втілювати в практичні діяльності ЗДО ефективний процес формування національно-мовленнєвої особистості, який ще з дошкільного дитинства базується на розвитку та вмінні дитини мислити рідною мовою, вмінні виражати свої думки і вкоренити рідну мову в своє світоглядне бачення.

Описані в лінгводидактичній моделі педагогічні умови можуть бути реалізовані за умов систематичної, послідовної та цілеспрямованої роботи над удосконаленням, розвивального середовища, освітньої мовленнєво-ігрової діяльності з дошкільниками, партнерської взаємодії ЗДО та інших соціальних інститутів.

Ключові слова: мовленнєва особистість, мовна особистість, лінгводидактична модель, педагогічні умови, національно-мовленнєва особистість.

Постановка проблеми. У сучасних умовах розвитку та постійного вдосконалення дошкільної освіти в Україні суттєво зростає необхідність, ще з дошкільного віку формувати особистість, яка добре володіє рідною мовою, знає звичаї та традиції свого народу, мова та приналежність себе до української нації виступає, як основою світогляду. Розвиток національно-мовленнєвої особистості в закладі дошкільної освіти є необхідним, адже впливає в подальшому на успішну соціалізацію і в майбутньому зростання свідомих громадян української держави тощо. Специфіка формування національно-мовленнєвої особистості передбачає обґрунтування структурних елементів змісту навчання та теоретико-методологічних аспектів, які сприятимуть системності та ефективності освітнього процесу. Саме тому вважаємо за доцільне створення лінгводидактичної моделі формування національно-мовленнєвої особистості, що зумовлює актуальність обраної теми.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

У сучасній дошкільній освіті і лінгводидактиці проблему національно-мовної, національно-мовленнєвої особистості вивчають Ф. Бацевич, М. Вашуленко, С. Єрмоленко, Л. Мацько, В. Мельничайко, М. Пентиліук, О. Семенов, Л. Струганець.

У наукових доробках Л. Мацько висвітлюється модель мовної особистості української мови, яка відображає характеристики досліджуваного предмета, його структуру та особливості функції в суспільстві. З'ясовано основи формування мовної особистості та фактори, що впливають на її подальший розвиток. Показано циклічність процесу розвитку мовної особистості у сферах науки та освіти [6].

Мовна особистість, за науковими напрацюваннями Л.Мацько, – це «узагальнений образ носія мовної свідомості, національної мовної картини світу, мовних знань, умінь і навичок, мовних здатностей і здібностей, мовної культури і смаку, мовних традицій і мовної моди» [6].

Мета статті. Головною метою цієї роботи є розробка лінгводидактичної моделі формування національно-мовленнєвої особистості дитини передшкільного віку.

Виклад основного матеріалу. Розробкою різних моделей навчання займалися зарубіжні вчені (Д. Берлінер, Дж. Керрол, Р. Стівенс). За допомогою спеціально розробленої моделі можна визначити мету, зміст, об'єкт, предмет та основні педагогічні умови навчання. Лінгводидактична модель виступає, як сукупність елементів процесу розвитку та формування національно-мовленнєвої особистості.

Педагогічне моделювання зорієнтована на аналіз, визначення умов та шляхів розвитку дошкільної освіти. Моделювання в дошкільній освіті та створення лінгводидактичної моделі є постійно змінюваним процесом який потребує постійного вдосконалення на шляху до досягнення поставленої мети в створеній моделі.

Метою моделювання є створення, вибір найкращого варіанту педагогічних, рівнів, показників критеріїв її оцінювання. Моделювання є важливою складовою виховної роботи, навчання у освітньому процесі. Модель – це своєрідна форма відображення, яка містить інформацію про об'єкт [3].

А. Бадью досліджує модель як «...описове поняття наукової діяльності» й вказує, що «... наука тут осмислюється як зіставлення реального об'єкта, що виявився в нас перед очима і який треба дослідити, а також штучного об'єкта, мета якого – відтворити реальний об'єкт, імітуючи його згідно із законом його результатів»[1]. Модель як штучна система відображає з певною точністю основні властивості досліджуваного об'єкта оригіналу і може замінити його у дослідженні, а також дозволяє отримати інформацію про цей об'єкт[4].

Процес створення освітньої моделі здійснюється поетапно:

I етап – визначення мети майбутньої моделі;

II етап – розробка моделі, визначення критеріїв, показників та рівнів розвитку;

III етап – вироблення основних педагогічних умов формування національно-мовленнєвої особистості;

IV етап – перевірка ефективності лінгводидактичної моделі в освітньому процесі;

V етап – аналіз ефективності розробленої та впровадженої моделі.

Лінгводидактична модель, є постійно змінною й має гнучкий характер, із розвитком нових педагогічних вчень та ідей постійно змінюється та вдосконалюється.

Лінгводидактичну модель в нашому випадку визначаємо, як сукупність елементів процесу формування національно-мовленнєвої особистості.

Формування національно свідомої, духовно багатой мовної особистості, здатної комуніка-

тивно виправдано користуватися засобами рідної мови повинно починатися ще з дошкільного віку. Орієнтиром якості результатів дошкільної освіти України є Базовий компонент дошкільної освіти [1] як її державний стандарт. Всі заклади дошкільної освіти (державні, комунальні та приватні) мають дотримуватися вимог до рівня розвитку та вихованості дитини дошкільного віку, визначених цим стандартом. Освітній напрям «Мовлення дитини» передбачає визначає мовленнєву компетентність однією із ключових компетентностей для дошкільної освіти. Вона формується завдяки освітньому напрямі «Мовлення дитини» і є передумовою формування мовленнєвої особистості дитини дошкільного віку [2]. Досліджуючи питання формування національно-мовленнєвої особистості дитини вже довгий період часу вбачаємо за необхідне створити в ЗДО педагогічні умови, що утворюють зовнішнє середовище в організації навчальної і пізнавальної діяльності дітей та визначають її результати, базуються на закономірностях їх внутрішнього психічного розвитку.

Педагогічні умови створюються педагогами, а фактори існують об'єктивно, незалежно від діяльності. І сутність педагогічних умов доцільно визначати через обставини, а не фактори. Отже, обставини, які обумовлюють певний напрямок розвитку педагогічного процесу.

Проблема формування національно-мовленнєвої особистості на сучасному етапі досліджена не достатньо, проаналізувавши чинні програми дошкільної освіти, такі як: «Впевнений старт», «Українське дошкілля», «Я у Світі», бачимо, що в програмах відсутнє поняття «національно-мовленнєвої особистості», є лише складники мовленнєвого розвитку, в цілому зміст програм визначає необхідні положення для формування національно-мовленнєвої особистості, але потребує конкретизованих уточнень, тому вбачаємо за необхідне розробку спеціальної лінгводидактичної моделі, яка містить такі компоненти: мета, педагогічні умови, зміст, компоненти, критерії, рівні, показники, очікуваний результат.

Проаналізуємо кожен структурний компонент зазначеної лінгводидактичної моделі (рис. 1).

Метою виступає процес формування національно-мовленнєвої особистості дитини передшкільного віку. Мовленнєва особистість є активним учасником культурного простору, який є відображенням мови. Мова виступає механізмом перетворення індивідуальної мовної особи у мовленнєву особистість з її стійким характером ментальності, осмисленими формами культурного буття, регулюванням завдяки мові реальної поведінки особистості, яка під впливом мови орієнтована на певні цінності. Ці цінності за допомогою мови гармонізуються зі здійсненими чи перспективними ідеалами і нормами, а також з досяг-

неннями багатовікової культури, що сформована в суспільстві. Тож, особлива роль мови полягає в тому, що вона є основним способом існування, усвідомлення і розвитку культури особистості.

Педагогічні умови – це спеціально створені умови, за яких здійснюється успішний, результативний освітній процес виховання, навчання та розвитку дітей. В. Манько педагогічні умови визначає як взаємопов'язану сукупність внутрішніх параметрів та зовнішніх характеристик функціонування, яка забезпечує високу результативність навчального процесу і відповідає психолого-педагогічним критеріям оптимальності [5].

Педагогічними умовами вважають обставини, що сприяють розвитку чи гальмуванню освітнього процесу, їх визначають як комплекс засобів, наявних у навчального закладу для ефективного здійснення освітнього процесу [6].

Для формування національно-мовленнєвої особистості нами було створено такі педагогічні умови:

- Розробка в ЗДО спеціальних мовленнєвих осередків, забезпечення основних мовленнєвих компонентів для здійснення мовленнєвої діяльності;
- Взаємозв'язок гри та мовлення;
- Тісна співпраця педагогів і батьків для формування національно-мовленнєвої особистості.

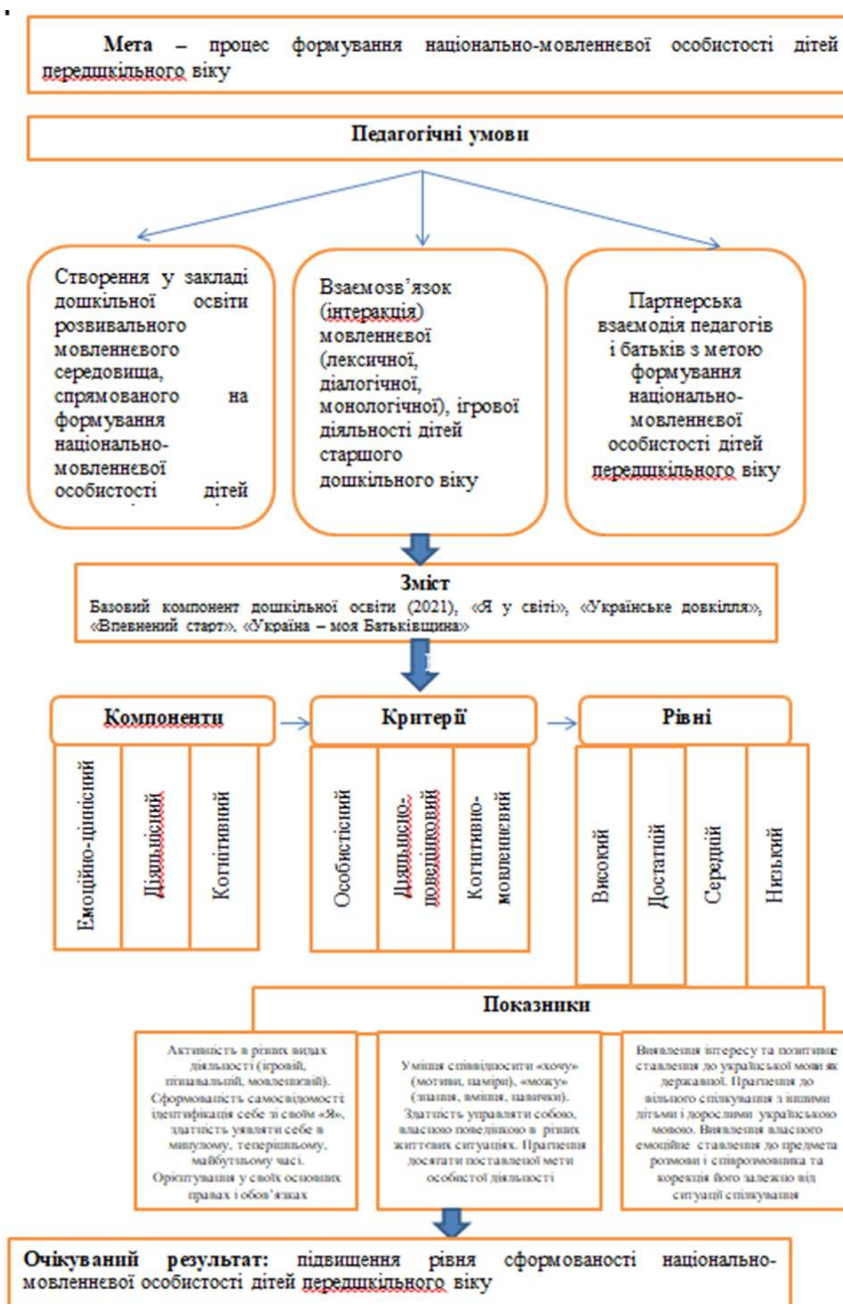

Рис. 1. Лінгводидактична модель формування національно-мовленнєвої особистості

Змістовим підґрунтям лінгводидактичної моделі виступають БКДО, як державний стандарт дошкільної освіти та чинні програми навчання, виховання та розвитку дітей.

Компоненти:

– Емоційно-ціннісний, що охоплює ціннісно-змістову сферу людини, яка представлена в культурі загалом і виявляється в здобутках, особистісних новоутвореннях, знаннях, нормах і цінностях, мотивації до самовдосконалення, культурі спілкування, рефлексії, емпатії, толерантності, прагненні до саморозвитку, культурному зростанні тощо.

– Діяльнісний виступає, як взаємодія педагогів та дітей різноманітними формами, засобами та способами.

– Когнітивний компонент включає розвиток всіх видів розумових, пізнавальних процесів дитини.

Перерахованим вище компонентам відповідають такі **критерії**:

– Особистісний критерій включає емоційний розвиток, усвідомлення власного «Я», соціальні навички, творчість, вміння співпрацювати, проявляти ініціативу та адаптуватися до змін.

– Діялісно-поведінковий критерій оцінює готовність дитини до активної ігрової діяльності, проявлення ініціативи, вміння взаємодіяти з дорослими та однолітками.

– Когнітивно-мовленнєвий критерій оцінює розвиток мислення та мовлення дитини, зокрема здатність розуміти, аналізувати інформацію встановлюючи причинно-наслідкові зв'язки та вміння висловлювати свої думки.

Згідно критеріїв є такі рівні: високий, достатній, середній, низький.

Критеріям відповідають такі показники:

– Сформованість самосвідомості, ідентифікація себе зі своїм «Я», здатність уявляти себе в теперішньому, минулому і майбутньому часі. Активність в різних видах діяльності, орієнтування в своїх правах та обов'язках.

– Уміння співвідносити мотиви і наміри «хочу», «можу». Здатність управляти собою, власною поведінкою в різних життєвих ситуаціях. Прагнення досягати поставленої мети в особистій діяльності.

– Виявлення інтересу та позитивного ставлення до української мови як державної. Прагнення до вільного спілкування з дітьми і дорослими українською мовою. Виявлення власного емоційного ставлення до предмета розмови і співрозмовника та корекція його залежно від ситуації спілкування.

Очікуваний результат – втілення лінгводидактичної моделі в освітній процес ЗДО: підвищення рівня сформованості національно-мовленнєвої особистості дитини передшкільного віку.

Описані вище педагогічні умови та створена лінгводидактична модель можуть бути реалізовані за умови систематичної, послідовної та цілеспрямованої роботи над удосконаленням, розвивального середовища, освітньої мовленнєво-ігрової діяльності з дошкільниками, партнерської взаємодії ЗДО та інших соціальних інститутів.

Висновки і пропозиції. Таким чином, спираючись на програмові вимоги та дослідження сучасних українських науковців, ми визначили структурні компоненти лінгводидактичної моделі формування національно-мовленнєвої особистості дитини передшкільного віку. Створення моделі відбувалося на основі сучасних вимог дошкільної освіти України, модель відображає, педагогічні умови процесу формування, критерії, компоненти, рівні, показники та очікуваний результат. В сучасних умовах ЗДО повинні враховувати педагогічні умови, вибудовувати певний алгоритм дій роботи, що дають змогу орієнтуватися на суб'єктну взаємодію між учасниками освітнього процесу (педагоги, діти, батьки), розвиток особистісного потенціалу дошкільника, формування національно-мовленнєвої особистості, активну позицію особистості до навчання.

Список використаної літератури:

1. Бадью А. Концепт моделі. Вступ до матеріалістичної епістемології математики пер. з фр. А. Репа ; [наук.ред. С. Шкільняк]. – К. : Ніка-Центр, 2009. – 232 с. 398
2. Базовий компонент дошкільної освіти / нова редакція 12.01.2021.
3. Бражнич О.Г. Педагогічні умови диференційованого навчання учнів загальноосвітньої школи : дис.канд. пед. наук – Кривий Ріг, 2001. – 238 с.
4. Дубасенюк О.А. Концептуальні моделі педагогічної освіти: наукові пошуки та здобутки. Професійно-педагогічна освіта: сучасні концептуальні моделі та тенденції розвитку: Монографія / Авт. кол. О.А. Дубасенюк, О.Є. Антонова, С.С. Вітвицька, Н.Г. Сидорчук, О.М. Спірін, Н. В. Якса та ін. / За заг. ред. проф. О.А. Дубасенюк: Вид. 2-е, доп. – Житомир: Видво ЖДУ ім. І. Франка, 2008. – С. 8-29.
5. Манько В. М. Дидактичні умови формування у студентів професійно-пізнавального інтересу до спеціальних дисциплін. Соціалізація особистості: зб. наук. пр. Національного педагогічного університету ім. М. Драгоманова. – К. : Логос, 2000. – Вип. 2. – С. 153–161.
6. Мацько Л. І. Українська мова в освітньому просторі:[навч. посіб.]: Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2009. – 607 с.

Myhuliia V. Linguistic-didactic model of the formation of the national-speech personality of a preschool child

The article presents a model of the formation of the national-speech personality of a preschool child, highlights the main educational components necessary for use in the educational process of preschool educational institutions for the successful formation of the national-speech personality. The goal of the formation of the national-speech personality, content, components, criteria, indicators, levels of development of the national-speech personality are formulated, and pedagogical conditions are created. The final result of the model is the formed national-speech personality of a preschool child.

The linguodidactic model of the national-speech personality covers the formation of speech skills, cultural identity and communicative competence through teaching the native language, contributes to the development of national consciousness and self-expression. The model was created on the basis of a detailed analysis of current programs, documents and the state standard of preschool education in Ukraine. The creation of a linguodidactic model is due to the fact that the formation of a preschooler's national-speech personality must contain a certain algorithm of actions and conditions, and by implementing them in the ZDO, we will have specific results. It is from preschool childhood, from the first years of a child's life that the cultivation of national consciousness and self-awareness begins, the instillation of moral ideals and value orientations, the foundation of the individual's conscious psychological attitudes is laid.

Such a model and its structural elements allow for the gradual and effective implementation of the effective process of forming a national-speech personality into the practical activities of the preschool educational institution, which, from preschool childhood, is based on the development and ability of the child to think in his native language, the ability to express his thoughts and to root the native language in his worldview.

The pedagogical conditions described in the linguodidactic model can be implemented under the condition of systematic, consistent and purposeful work on improving, a developmental environment, educational speech and game activities with preschoolers, and partnership interaction between preschool educational institutions and other social institutions.

Key words: speech personality, language personality, linguodidactic model, pedagogical conditions, national-speech personality.